

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В США

EXPERIENCE IN IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC GOVERNMENT IN THE USA

Політанський В.С., к.ю.н.,

начальник відділу науково-організаційного забезпечення діяльності президії,
відділень та наукових установ

Національна академія правових наук України,

провідний науковий співробітник

Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування

Національної академії правових наук України

За результатами дослідження та узагальнення існуючого масиву напрацювань провідних, як закордонних так і вітчизняних науковців й вчених, в статті здійснюється аналіз досвіду виникнення, розвитку, функціонування та законодавчого закріплення електронного урядування у США. Досліджено історію практики впровадження електронного урядування в США, починаючи з впровадження у другій половині 1960-х років комп'ютерів в публічне управління і аж до наших днів. Встановлено, що політика США в 90-х роках ХХ ст., була направлена на те, щоб система електронного урядування «стала працювати краще, коштувала дешевше і давала результати, які задовольняють суспільство». Проаналізовано нормативно-правову базу електронного урядування в законодавстві США. Досліджено трирівневу концептуальну модель Стратегію цифрового уряду США, а саме: інформаційний рівень, що включає структуровану і неструктуровану інформацію; рівень платформи, який складається з систем і процесів використовуються для управління інформацією та презентаційний рівень, що визначає спосіб організації інформації та її уявлення користувачам. Підкреслюється, що така трирівнева модель дозволяє розділяти завдання по створенню інформації від завдань з її поширення і використання, що забезпечує можливість одноразового створення інформаційного продукту і згодом, багаторазового його використання. Визначено, що запровадження різноманітних електронних систем в діяльність уряду США сприяли підвищенню доступності державних органів для населення країни і забезпечили громадян більш ефективними засобами доступу до державних документів. Зроблено висновок, що своєму успіху у впровадженні електронного урядування США завдячують федеральній владі, яка чітко усвідомлює домінуючу роль інформаційних і телекомунікаційних технологій у розвитку своєї економіки і підвищенні її конкурентоспроможності на світовому ринку. За таких умов уряд веде цілеспрямовану політику підтримки науки, високих технологій взагалі та інформаційних технологій зокрема, а надання державних послуг в електронному вигляді має беззаперечні переваги, як для громадян, так і для держави.

Ключові слова: електронне урядування, інформація, законодавство, інформаційно-комунікаційні технології, уряд, онлайн-послуги, Інтернет.

According to the results of the research and generalization of the existing array of works of leading, both foreign and domestic scientists and scientists, the article analyzes the experience of the emergence, development, functioning and legislative consolidation of electronic government in the USA. The history of the practice of implementing electronic government in the USA has been studied, starting with the introduction of computers in public administration in the second half of the 1960s and up to the present day. It was established that the US policy in the 1990s was aimed at making the e-government system "work better, cost less, and deliver results that satisfy society". The normative and legal basis of e-government in the legislation of the USA is analyzed. The three-level conceptual model of the US Digital Government Strategy was studied, namely: the information level, which includes structured and unstructured information; the platform level, which consists of systems and processes used to manage information, and the presentation level, which determines the way information is organized and presented to users. It is emphasized that such a three-level model makes it possible to separate the tasks of creating information from the tasks of its dissemination and use, which provides the possibility of a one-time creation of an information product and, subsequently, its multiple use. It was determined that the introduction of various electronic systems into the activities of the US government contributed to increasing the accessibility of state bodies for the country's population and provided citizens with more effective means of access to state documents. It was concluded that the USA owes its success in implementing e-government to the federal government, which is clearly aware of the dominant role of information and telecommunication technologies in the development of its economy and increasing its competitiveness on the world market.

Key words: electronic regulation, information, legislation, information and communication technologies, order, online services, Internet.

Починаючи з другої половини 1960-х років, впровадження комп'ютерів в публічне управління у США стало набувати характеру цілеспрямованої політики Конгресу і президентської адміністрації. Згодом у 1965 році Конгрес приймає спеціальний Закон 89-306 (Білль Брукса), що стосується впровадження обладнання для обробки даних. Про це також свідчить заява президента Ліндона Джонсона 28 червня 1966 р. «Меморандум про використання та менеджмент комп'ютерів федеральними агентствами». У ньому він звертає увагу керівників федеральних агентств на застосування всіх можливих засобів для використання електронних комп'ютерів з метою поліпшення роботи і для менеджменту ними з найменшими витратами. У Меморандумі зазначалося, що електронні комп'ютери в порівнянні з іншими сучасними технологіями мають величезний позитивний вплив на роботу уряду [1].

Відповідно до законодавства США впровадження комп'ютерів в діяльність уряду забезпечувалося трьома організаціями: Генеральною адміністрацією послуг, Міністерством торгівлі і Бюджетним бюро. Ставлення до нових технічних засобів було оптимістичним. У 70–80-х роках

поява комп'ютерів і пов'язаних з ними технологій передачі та обробки інформації, які відкривають нові можливості комунікації, взагалі розглядалося як «Комп'ютерна революція».

Разом з тим усвідомлення революційного значення комп'ютерної техніки і технології для суспільства, політики та публічного управління в цей час не супроводжувалося особливим рухом за наполегливе впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в публічну сферу. Ситуація змінювалася тільки з розвитком персональних комп'ютерів, відповідного програмного забезпечення та виникнення умов для Всесвітньої мережі і Інтернету. Важливе значення мало і усвідомлення необхідності трансформації публічного управління. Дві тенденції в розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та моделей публічного управління послужили в 90-х роках підставою адміністративних реформ, які поєднують інституційні та технологічні трансформації.

Що стосується досвіду впровадження електронного урядування США в 90-х роках ХХ ст., то їх політика була направлена на те, щоб система стала працювати краще,

коштувала дешевше і давала результати, які задовольняють суспільство. Реформам передував ретельний аналіз, виконаний в 1993 році спеціально створеною групою експертів під безпосереднім керівництвом тодішнього віце-президента Альберта Гора в рамках спеціальної програми «Національний огляд ефективності». Аналіз виявив низьку ефективність федеральних відомств, збудованих за принципом вертикальних монополій з жорсткими централізованими процедурами прийняття рішень, і відсутність у них стимулів до інновацій [2, с. 76].

Крім того, Комісія Гора констатувала, що неефективне управління підриває силу, авторитет і вплив держави на розвиток економіки і суспільства в цілому, і для зміни ситуації потрібно не просто чергові «наведення порядку», «вдосконалення» або «раціоналізація» існуючої системи, а радикальне оновлення (reinventing) державної влади, здатне відновити довіру до держави населення і приватного сектора.

Уявлення про державне управління як системи, існуючої на гроші платників податків і призначеної для задоволення потреб окремих громадян, громад та бізнесу, генетично найближче американському менталітету – в силу історичної традиції США, де громадянське суспільство сформувалося раніше держави і створювало його для себе.

Існує думка, що в США термін «electronic government» вперше почав використовуватися в офіційному вживанні саме представниками влади. Так реформа державного управління, що проводилася при президенті Біла Клінтоні, передбачала підвищення якості комунікації між владою і суспільством, зростання ефективності державного управління, залучення населення в вироблення політичних рішень. Для виконання зазначених завдань необхідно було активно застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в державному управлінні.

Адміністрацією Президента Біла Клінтона на той час було прийнято ряд важливих нормативних документів щодо розвитку електронного урядування в США. Так наприклад, у 1995 році прийнято Закон «Про електронний документообіг та свободу інформації», у 1996 році – Закон Клінджера-Коена «Про реформу використання інформаційних технологій» (Information Technology Management Reform Act of 1996) [3] та Закон «Про свободу інформації» [4], у 2000 році – Закон «Про електронний цифровий підпис», у 2002 році Закон «Про електронний уряд» та Стратегія цифрового уряду.

Зокрема, Конгрес США у Законі «Про електронний уряд» 2002 року визначив мету ухвалення цього акту таким чином: «сприяти використанню Інтернет та інших інформаційних технологій з метою забезпечення більших можливостей для участі громадян у урядуванні» [5].

Ці законодавчі акти носять поступовий характер: від процесу реалізації державних (адміністративних) послуг за допомогою електронного документообігу до їх оплати. Виходячи із цього, явним стало те, що та інформація, яка дозволена, тобто не заборонена законодавством, повинна бути доступною кожному громадянину. Для цього при урядах штату створювалися спеціальні консультативні комісії, завдання яких полягало в роз'яснюванні державним органам інформації, яку можна розповсюджувати.

З цього приводу правильною є позиція Куспляка І. С., стосовно того, основним ускладненням в цій ситуації виявилось те, що при наданні найпростіших послуг одним відомством після реалізації електронних послуг відбувався перехід, в якому задіювалось відразу декілька відомств [6, с. 79].

Але найбільш цікавим для нас, видався 2001 рік, коли сенатори Дж. Ліберман і К. Бернс винесли на розгляд законопроект про електронне урядування, спрямований, який на поліпшення послуг, надаваних державою, за допомогою інформаційних технологій і насамперед Інтернет-технологій. Однак після подій 2001 року потрібні були

зміни початкової версії законопроекту, і навесні 2002 р. на розгляд обох палат Конгресу був винесений уже суттєво перероблений документ під тією самою назвою – його авторами виступили сенатори Дж. Ліберман і Дж. Тернер. Після ряду слухань і виправлень він був прийнятий законодавцями й затверджений президентом.

У цілому закон покликаний поліпшити: доступність державних послуг і відомостей для громадян; захист особистих даних, що перебувають у розпорядженні держави; керування державними інформаційно-комунікаційних технологій.

У законі передбачені: організація Управління з електронного урядування (Office of Electronic Government) у рамках Адміністративно-бюджетного управління (Office of Management and Budget, www.whitehouse.gov/omb/) і введення посади глави управління (адміністратора) з метою ефективного регулювання зусиль федерального уряду в процесі підготовки й надання електронних послуг; розширення використання Інтернету й інших інформаційних технологій для забезпечення взаємодії громадян із керівництвом; організація міжвідомчої взаємодії при наданні електронних урядових послуг; підвищення ролі уряду в реалізації відомчих місії і досягненні цілей, передбачених конкретними програмами; розширення використання Інтернету й інших технологій як усередині відомств, так і при міжвідомчій взаємодії для забезпечення доступу громадян до орієнтованих на них послуг та інформації; зниження витрат і навантаження для бізнесу й урядових організацій; підвищення інформованості осіб, що проводять політику уряду; створення різноманітних каналів доступу до високоякісних урядових послуг та інформації; організація прозорої й відповідальної діяльності федерального уряду; поліпшення роботи відомств на основі практики; удосконалення доступу до урядових послуг та інформації відповідно до вимог законодавства у сфері захисту приватних інтересів, національної безпеки, зберігання документів, обслуговування громадян з обмеженими фізичними можливостями тощо [7, с. 133–135].

Адміністративно-бюджетне управління адміністрації президента США (Office of Management and Budget, OMB) відповідно до вимог Закону 2002 року «Про електронне урядування» щорічно доповідає про статус його розвитку в країні в Конгресі США. У Доповіді Конгресу США про хід виконання Закону 2002 року «Про електронне урядування» наприклад за 2015 фінансовий рік повідомляється, зокрема, що проекти, що фінансуються з Фонду електронного уряду, реалізуються в трьох напрямках: 1) заходи щодо забезпечення більшої доступності для суспільства інформації та послуг федерального уряду; 2) заходи, спрямовані на полегшення взаємодії суспільства і федерального уряду при отриманні державних послуг, соціальних виплат, веденні підприємницької діяльності, доступу до інформації та інших формах взаємин з владою; 3) заходи, що забезпечують вилучення вигод від використання інформаційно-комунікаційних технологій федеральними органами влади при поширенні інформації і взаєминах як один з одним, так і з місцевими органами влади [8].

Що стосується Стратегії цифрового уряду, то її основні цілі опубліковані на сайті Управління електронного урядування та інформаційних технологій адміністрації президента США, та є наступними: 1) забезпечення для суспільства і зростання частки мобільних трудових ресурсів доступу до офіційної інформації та державних послуг в будь-якому місці, в будь-який час, з використанням будь-якого пристрою (при цьому в даному документі наводяться дані про значне зростання частки користувачів мобільних пристроїв рухомого радіотелефонного зв'язку (смартфони) в порівнянні з персональними комп'ютерами); 2) забезпечення використання державними органами нових технологій, пристроїв, додатків і відомостей розумним, надійним і доступним способом; 3) забезпечення

використання офіційної державної інформації для стимулювання інноваційної діяльності в масштабах країни і поліпшення якості державних послуг, що надаються суспільству часу [9].

Стратегія цифрового уряду США заснована на тривірневій концептуальній моделі. Перший, «інформаційний рівень» включає структуровану (перепису, дані про зайнятість населення) і неструктуровану (прес-релізи, бюлетені, інструкції) інформацію. Другий «рівень платформи» складається з систем і процесів використовуються для управління інформацією. Третій, «презентаційний рівень» визначає спосіб організації інформації і її уявлення користувачам. Підкреслюється, що така тривірнева модель дозволяє розділяти завдання по створенню інформації від завдань з її поширення і використання, що забезпечує можливість одноразового створення інформаційного продукту і згодом, багаторазового його використання [9]. Поруч із цим, іншою важливою особливістю електронного урядування США є його побудова на основі чотирьох принципів (підходів), викладених у вищезгаданій Стратегії цифрового уряду США. Так, перший інформаційно-центричний принцип (Information-Centric approach) передбачає перехід від управління і обміну документами до оперування дискретними даними, які можуть бути помічені, передані, класифіковані та представлені в зручному для користувача вигляді. Другий це принцип «Загальної платформи» (Shared Platform approach), що орієнтований на створення колективного інформаційного середовища і загальної технологічної інфраструктури для більш ефективної спільної роботи учасників і користувачів електронного урядування, скорочення бюджетних витрат, застосування загальних стандартів і забезпечення послідовності при створенні і використанні офіційної інформації. Даний принцип дозволяє уникнути дублювання інформації, знань, технологій, інформаційних систем, підвищує швидкість розробки нових додатків і послуг для суспільства. Третій принцип «Орієнтації на користувача» (Customer-Centric approach) складається в фокусуванні на потреби користувача. Згідно з цим принципом всі заходи в рамках електронного урядування, починаючи від формування офіційної інформації, способів її подальшого використання, розробки і введення в експлуатацію інформаційних систем, в кінцевому підсумку спрямовані на задоволення потреб споживачів послуг. Це має на увазі необхідність координування діяльності центральних органів виконавчої влади для отримання громадянами та приватними компаніями якісних державних послуг та інформації від федерального уряду на рівні, який може конкурувати з відповідними комерційними сервісами. І останній принцип «Безпека та конфіденційність» (Security and Privacy) забезпечує безпеку і надійність умов інноваційної діяльності та надання електронних послуг. При цьому безпеку і конфіденційність не скасовують необхідність прозорості та підзвітності державних структур.

Крім того, підтвердженням того факту, що США вважаються однією з перших держав у розробці систем електронного урядування є і те, що ще в 1997 році американська адміністрація США виступила з ініціативою «Удосконалення урядової діяльності через нові технології», а в 2000 р. стартував проєкт FirstGov який часто ще називають порталом, що об'єднав близько 20 000 сайтів державних органів різних рівнів та забезпечив створення єдиного сайту електронного уряду, що дозволив американцям спілкуватися в Інтернеті як із представниками федерального уряду, так і з органами урядування штатів і міст. Класифіковані розділи послуг: державні блага, державні гранти, державні роботи, отримання ліцензій, питання соціальної безпеки, отримання паспортів, імміграція, оголошення та заявки споживачів та ін. Портал дозволяє вести інтерактивний діалого режимі реального часу [10].

Для пришвидшення цього процесу, тогочасний президент США Дж. Буш, також розробив стратегічну ініціативу

щодо розширення електронного урядування яка включала в себе 24 проєкти, та були реалізовані протягом півтора років і дали економічний ефект більше 1 млрд. дол. Політика Буша була направлена на реорганізацію діяльності структур державного управління з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та покрокового впровадження електронних державних послуг як невід'ємної частини адміністративної реформи. Важливим фактором успіху стало вбудовування позицій, пов'язаних з інформатизацією державного управління і якістю інтерактивних урядових послуг, в загальну систему оцінок ефективності функціонування урядових відомств, що знайшло відображення в обсягах фінансування з державного бюджету та спеціальних фондів [11, с. 139].

У свою чергу президент США Б. Обама і його команда дуже добре розуміють місце і потенціал інструментів електронного урядування, яскравим прикладом чого є передвборчий шлях з його допомогою він вперше і став Президентом Америки.

Передвборчий штаб Б. Обами широко використовував соціальні мережі і блогосферу в ході виборчої кампанії, проводячи організаційну роботу, підвищуючи обізнаність громадян різних питань, і звертаючись до виборців. Активність штабу Б. Обами в галузі електронного урядування та Веб 2.0 значно перевершувала активність штабу сенатора Джона Маккейна і Гілларі Клінтон.

Вибори президента США 2012 року стали найбільш обговорюваною подією в Інтернеті. Мільйони користувачів соціальних мереж коментували як проходить в країні голосування і викладали фотографії, так чи інакше пов'язані з виборами, наприклад виборчі бюлетені або черги на дільницях [3].

Розробка порталу електронного урядування США мала на меті об'єднання всі існуючі інтернет-сторінки державних організацій, а саме технологічно портал повинен був об'єднати безліч сайтів на рівні інтеграції посилань, а також сформувати власний механізм пошуку по безлічі баз даних та інформаційних ресурсів федеральних і місцевих органів влади. З метою логічної організації та простоти використання порталу електронного урядування США [www.usa.gov], він був організований за розділами взаємодії держави з громадянами, представниками бізнесу, державними службовцями та новими іноземними іммігрантами [12].

Виходячи із цього розділяючи думку Куспляка І. С., з упевненістю можна сказати, що електронне урядування в США складається із трьох основних розділів: – government to government (G2G) – урядування для уряду; – government to business (G2B) – урядування для бізнесу; – government to citizens (G2C) – урядування для громадянина [4, с. 80].

В наш час, федеральний уряд США приділяє особливу увагу: 1) електронній торгівлі між державними організаціями та міністерствами, конкурсним електронним торгам на постачання товарів і надання послуг для задоволення державних потреб; 2) доступу населення до урядової інформації; 3) використанню смарт-карт; 4) вирішенню різноманітних завдань, зокрема публікації офіційних документів на урядових web-сайтах, електронізації сплати податків, надання статистичної інформації про роботу державних органів населенню; 5) застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій в медицині і сфері охорони здоров'я [13].

Сьогодні доступність посадовців федерального уряду президента США для населення і країни, забезпечується за допомогою системи Comlink, що була розроблена в Масачусетському інституті технологій. Ця система сприяє наданню послуг, дозволяє публікувати урядові документи і відкрита для доступу всім користувачам Інтернету. Матеріали брифінгів, тексти виступів, звіти, проєкти законів, що надаються канцелярією Білого дому розміщуються на

сервері розповсюдження електронної інформації системи Сотишк. За оцінками оглядачів, більш як мільйон користувачів щоденно отримують документи, що їх цікавлять.

Пруч із цим, була створена ще одна система, яка мала не менш важливе значення під назвою Open Meeting, що була створена в рамках обговорення національної ініціативи підвищення підконтрольності уряду громадянам. Вона дозволяє подавати пропозиції та одержувати відгуки на них в інтерактивному режимі електронною поштою. Однією з головних цілей створення цієї системи – спрощення процедури опитування та одержання пропозицій з різноманітних джерел. Інформація для обговорення була структурована тематично, і, таким чином, кожен учасник обговорення ініціативи підвищення підконтрольності уряду міг вибрати ту чи іншу тему. Система передбачала виключно вільний обмін думками, без дебатів і прийняття кінцевих рішень. Ці системи сприяли підвищенню доступності державних органів для населення країни і забезпечили громадян більш ефективними засобами доступу до державних документів. Тоді як, федеральні службовці взамін отримують інформацію про настрої виборців [14, с. 101–102].

У свою чергу неможливо позитивно не відзначити платформу Open Government Platform – що являє собою новий вид спільної розробки, яка здатна принести користь всьому світу завдяки підвищенню прозорості роботи уряду і поліпшення обслуговування громадян. Вона стимулює наші технологічні можливості і націлена на те, щоб зробити державне управління більш прозорим та відкритим. Створення платформи було розпочато в грудні 2011 року спільними зусиллями урядових розробників Індії і США. Заявлений термін реалізації проекту склав 6 місяців. Випуск бета-вер-

сії платформи для тестування і перші пілотні програми відбулися в травні 2012 року [15].

Підсумовуючи, правильним буде розділити думку провідного українського науковця О. Г. Данильяна стосовно того, що сьогодні система електронного урядування в США, залишається незмінною протягом багатьох років і відповідає основним принципам державного управління, які орієнтовані на задоволення потреб громадян і базуються на ринкових механізмах. Як засвідчують дані опитувань громадян США, наприклад фонду Pew Foundation, суспільство охоче сприймає електронні державні послуги. Рівень використання Інтернету в США постійно зростає, так достатньо сказати, що понад 40 млн. американців воліють одержувати інформацію про політику федерального уряду й урядів штатів, а також місцевих органів влади в інтерактивному режимі. Крім цього понад 20 млн. американців за допомогою Інтернету вже можуть висловлювати свою точку зору щодо проведеної в цій галузі політики. Важливо також зазначити, що американський уряд поступово стає найбільшим споживачем інформаційних технологій, програмних технологій у країні. Його витрати на високотехнологічні рішення оцінюються приблизно в 40–50 млрд доларів на рік [16, с. 207–208].

Підсумовуючи, можна з упевненістю сказати про те, що успіх електронного урядування США обумовлений тим, що федеральна влада чітко усвідомлює домінуючу роль інформаційних і телекомунікаційних технологій у розвитку своєї економіки і підвищенні її конкурентоспроможності на світовому ринку. Уряд веде цілеспрямовану політику підтримки науки, високих технологій взагалі та інформаційних технологій зокрема, а надання державних послуг в електронному вигляді має беззаперечні переваги, як для громадян, так і для держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Public Law 89-306 (Brooks Act – with amendments). URL: <http://itl.nist.gov/History%20Documents/Brooks%20Act.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Сіленко, А. О., Н. В. Крук. Відкритий уряд: досвід Сполучених Штатів Америки та європейських країн. Актуальні проблеми політики. 2020. № 65. С. 76–82. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14814/%D0%A1%D1%96%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.%20%D0%9E.%2C%20%D0%9A%D1%80%D1%83%D0%BA%20%D0%9D.%20%D0%92.%20%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B9%20%D1%83%D1%80%D1%8F%D0%B4....pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 15.11.2023).
3. The Information Technology Management Reform Act of 1996. URL: <https://www.congress.gov/104/bills/s946/BILLS-104s946is.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).
4. The freedom of information act. U.S. Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/oip/freedom-information-act-5-usc-552> (дата звернення: 15.11.2023).
5. Андреева О. М. Електронне урядування в США: GOV 2.0 URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2523/2251 (дата звернення: 15.11.2023).
6. Куспляк І. С. Електронне урядування як інструмент формування прозорості та відкритої політичної влади : дис. ... канд. політ. Наук : 23.00.02. Одеса, 2012. 170 с.
7. Зарубіжний досвід впровадження електронного урядування / авт. кол.: Т. Камінська, А. Камінський, М. Пасічник та ін.; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. С. А. Чукут. К., 2008. 200 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wpcontent/uploads/2016/02/Zarubizhnij-dosvid-uprovadzheniya-elektronogo-uryaduvannya.pdf>. (дата звернення: 15.11.2023).
8. FY15 Report to Congress on the Implementation of the E-Government Act of 2002 (June 17, 2016) стр. 10. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/omb/assets/egov_docs/egov_implementation_report_6_17_16.pdf 2251 (дата звернення: 15.11.2023).
9. Digital Government Strategy PDF (May 23, 2012) URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/omb/egov/digital-government/digital-government-strategy.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).
9. E-government у світі. Світовий досвід е-урядування URL: http://nc.gov.ua/menu/e_gov/ (дата звернення: 15.11.2023).
10. Меркулова Т. В., Кононова Є. Ю. Розвиток електронного уряду в Україні на тлі світових тенденцій. Наукові труди Донецького національного технічного університету. 2010. Серія: економічна. Вип. 38-2. С. 137–145.
11. Офіційний сайт уряду США URL: <https://www.usa.gov/> (дата звернення: 15.11.2023).
12. Демкова М. С. Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід впровадження технологій е-урядування. URL: <http://www.znannya.org/?view=e-government-experience> (дата звернення: 15.11.2023).
13. Колюшко І. Б. Доступ до інформації та електронне урядування / Автори-упорядники М. С. Демкова, М. В. Фігель. Київ. 2004. 336 с.
14. Платформа відкритого уряду (OGPL) URL: <https://www.opengovplatform.org/> (дата звернення: 15.11.2023).
15. Данильян О. Г. Впровадження інноваційних технологій у сфері державного управління: аналіз досвіду провідних країн світу. Вісник Національної академії правових наук України. 2008. № 1(52). С. 200–208.